

การค้ายาจีนแบบโบราณกับนโยบายการต่างประเทศของ รัฐไทยที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อนการสถาปนา ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2493-2518 Thailand's Traditional Chinese Medicine trade and Thai foreign policy towards the People's Republic of China before established full diplomatic relations, 1950-1975

วัตตนา กীরติชาญเดชา

Wattana Keeratichandecha

นักศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Graduate School's Student, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ "การค้ายาจีนแบบโบราณในประเทศไทย พ.ศ. 2493-2518" สาขาวิชาศิลปศาสตร์ วิทยาลัยศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ได้รับ 25 กุมภาพันธ์ 2564 แก้ไข 24 มีนาคม 2564 อนุมัติให้ตีพิมพ์ 15 พฤษภาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการอธิบายถึงผลกระทบที่มีต่อการค้ายาจีนแบบโบราณในประเทศไทยที่เกิดจากนโยบายการต่างประเทศของรัฐไทยที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนตั้งแต่พ.ศ. 2493-2518 และปฏิสัมพันธ์ระหว่างเอกชนและรัฐที่มีต่อการค้ายาจีนในช่วงเวลาดังกล่าว การบังคับใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ห้ามนำเข้าหรือจำหน่ายสินค้าที่มาจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์ในพ.ศ. 2502 เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการค้ายาจีนที่อาศัยการนำเข้าจากประเทศจีน อย่างไรก็ตาม การผลิตและบริโภคยาจีนในสังคมไทยยังคงดำเนินต่อไป ยาจีนจากประเทศจีนยังคงเข้าสู่อุตสาหกรรมยาจีนในไทยด้วยการค้าทางอ้อมระหว่างไทย-จีนผ่านประเทศที่สาม เมื่อความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นในปลายทศวรรษ 2510 นำไปสู่การค้าทางตรงระหว่างจีนกับไทยทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจการแพทย์แผนจีนสามารถเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบในราคาถูกและลดลงบทบาทของประเทศที่สามในการค้ายาจีน

คำสำคัญ: ประเทศจีนคอมมิวนิสต์, สินค้าจีนแดง, ความสัมพันธ์ไทย-จีน, การค้าไทย-จีน, การแพทย์แผนจีน

Abstract

This article describes how traditional Chinese medicine trade in Thailand was affected by Thai foreign policy towards the People's Republic of China between 1950 and 1975, as well as interaction between the private sector and Thai state about Chinese medicine trade during that time. In 1959, implementation of the Announcement of the Revolutionary Council No. 53 prohibited

the importation or distribution of merchandise originating from communist China, significantly impeding trade in Chinese medicine through Chinese imports. However, local production and consumption of Chinese medicine continued. Chinese medicaments from China continued to enter Thailand's medical industry by indirect trade through third countries between Thailand and China. When international relations improved in 1970s, direct trade resulted between China and Thailand, allowing entrepreneurs access to inexpensive materials and reducing dependence on third countries for the Chinese medicine trade.

Keyword: Communist China; Red Chinese goods, Sino-Thai relationship, Sino-Thai trade, Traditional Chinese medicine

ยาจีนเป็นสินค้าประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยและเป็นสินค้าสำคัญในการค้าระหว่างประเทศไทยและจีน เป็นส่วนประกอบสำคัญของการแพทย์แผนจีนซึ่งเป็นองค์ความรู้หนึ่งในการรักษาสุขภาพที่อยู่คู่สังคมไทยยาวนาน ความรู้การแพทย์แผนจีนและเครื่องยาจีนส่วนใหญ่กำเนิดภายในเขตแดนของประเทศจีนจึงทำให้ประเทศจีนเป็นทั้งผู้ส่งออกความรู้และสินค้าเครื่องยาจีนโดยปริยาย ชาวจีนโพ้นทะเลนอกประเทศจีนที่อพยพตั้งรกรากใหม่ในดินแดนต่าง ๆ เป็นผู้บริโภคสำคัญที่ต้องการตอบสนองต่อความต้องการด้านสุขภาพและวัฒนธรรม ทำให้ยาจีนกลายเป็นสินค้าประเภทหนึ่งในการค้าต่างประเทศ ประเทศไทยในทศวรรษ 2490 ประมาณการณ์จำนวนประชากรชาวจีนโพ้นทะเลมากกว่า 3 ล้านคน ย่อมเป็นประเทศหนึ่งที่สำคัญการนำเข้ายาจีนจากประเทศจีนเพื่อการบริโภค ซึ่งประเทศไทยนำเข้ายาจีนจากประเทศจีนมาโดยตลอด

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือประเทศจีนคอมมิวนิสต์¹ ในพ.ศ. 2492 เป็นต้นมา ภาวะสงครามเย็นก็ส่งผลต่อธุรกิจค้าขายและนำเข้ายาจีนในชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลประเทศต่าง ๆ ที่มีนโยบายไม่เป็นมิตรต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน ยกตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกาและอินโดนีเซีย เป็นต้น Haiming Liu อธิบายถึงนโยบายการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่ส่งผลต่อการค้าและธุรกิจการแพทย์แผนจีนว่าสภาองเกรสผ่านรัฐบัญญัติห้ามการค้าขายกับชนชาติเป็นศัตรู (Trading With The Enemy Act) ต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนและเกาหลีเหนือในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2493 เนื่องจากความขัดแย้งในสงครามเกาหลี การห้ามทำการค้าระหว่างอเมริกาและจีนคอมมิวนิสต์ทำให้ธุรกิจยาจีนหลายแห่งในซานฟรานซิสโกและลอสแอนเจลิสต้องปิดกิจการหรือผันตัวเป็นหมอนวด (Chiropractors) เพราะไม่สามารถนำเข้ายาจีนจากสาธารณรัฐประชาชนจีนได้² ในกรณีของอินโดนีเซีย Claudine Salmon และ Myra Sidharta อธิบายถึงพัฒนาการของการแพทย์แผนจีนภายหลังการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลประธานาธิบดีซูการ์โน (Soekarno) โดยนายพลซูฮาร์โต (Suharto) ที่สะดุดลงจากความสัมพันธ์ระหว่างจีนและอินโดนีเซีย การดำเนินนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ส่งผลให้อินโดนีเซียยุติความสัมพันธ์ทางการทูต

¹ ในบทความนี้ ผู้เขียนขออนุญาตแทนคำว่า “สาธารณรัฐประชาชนจีน” ด้วย “ประเทศจีนคอมมิวนิสต์” โดยใช้ตามเอกสารชิ้นต้นที่กล่าวถึงสาธารณรัฐประชาชนจีนระหว่างพ.ศ. 2492-2516

² Haiming Liu. (2005). *The Transnational History Of A Chinese Family: Immigrant Letters, Family Business, and Reverse Migration*. p. 69; Haiming Liu. (1998). *The Resilience of Ethnic Culture: Chinese Herbalists in the American Medical Profession*. *Journal of Asian American Studies*. 1(2): 173-191.

กับสาธารณรัฐประชาชนจีนในพ.ศ. 2510 และระงับการค้าทางตรงกับจีน ในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐบาลอินโดนีเซียควบคุมธุรกิจและอุตสาหกรรมการแพทย์แผนจีนอย่างเข้มงวดเป็นผลพวงจากการกีดกันชาวจีน มีการควบคุมการนำเข้าเครื่องยาจีนและจำกัดจำนวนบริษัทนำเข้ายาจีนทั่วประเทศให้เหลือเพียงเจ็ดแห่ง ตลอดจนให้แพทย์จีนต้องขึ้นทะเบียนกับกระทรวงสาธารณสุขและต้องต่ออายุใบอนุญาตทุก 2 ปี ขณะเดียวกันร้านขายยาจีนต้องมีเภสัชกรวิชาชีพประจำร้าน ช่วงเวลาดังกล่าวถือเป็นช่วงชบเซาของอุตสาหกรรมการแพทย์แผนจีนในอินโดนีเซียก่อนฟื้นตัวได้ในภายหลังพ.ศ. 2528 เมื่ออินโดนีเซียฟื้นฟูความสัมพันธ์จีนอีกครั้งหนึ่ง¹ จากทั้งสองกรณีเห็นได้ว่าการเติบโตและเสื่อมลงธุรกิจการแพทย์แผนจีนและการค้ายาจีนสัมพันธ์กับนโยบายการต่างประเทศของรัฐนั้น ๆ ที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเกิดในบริบทของสงครามเย็นที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นภัยร้ายแรงต่อกลุ่มประเทศโลกเสรี

ประเทศไทยมีช่วงเวลาที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตและไม่ค้าขายทางตรงกับประเทศจีนด้วยเช่นกัน แต่สถานการณ์ในภาคเอกชนมีความแตกต่างกันออกไป อิทธิพลจากการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกาและสหประชาชาติบนเวทีโลกส่งผลต่อนโยบายต่างประเทศของไทยที่สนับสนุนการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ เนื่องจากมีความกังวลว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือประเทศจีนคอมมิวนิสต์จะพยายามแผ่ขยายอิทธิพลลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาและแทรกแซงการเมืองภายในไทย การดำเนินนโยบายของรัฐไทยส่งผลกระทบต่อและสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อการค้าระหว่างประเทศของไทยและจีนคอมมิวนิสต์ ยาจีนเป็นสินค้าที่พึ่งพาการนำเข้าจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์ย่อมได้รับผลกระทบไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อมีคำสั่งห้ามนำเข้าและจำหน่ายสินค้าจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์ทุกชนิดตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 โดยรัฐบาลคณะปฏิวัติของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในพ.ศ. 2502 ปิดช่องทางการค้าอย่างเป็นทางการระหว่างไทยและจีน เป็นอุปสรรคสำคัญการนำเข้าและค้าขายยาจีน แต่ธุรกิจและอุตสาหกรรมยาจีนในประเทศไทยยังคงสามารถดำเนินกิจการและสร้างผลิตภัณฑ์ “ยาแผนโบราณต่างประเทศ” เข้าสู่ตลาดยาแผนโบราณหมายความว่าเครื่องยาจีนจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์ยังคงส่งออกมาสู่ประเทศไทย การนำเข้าและค้าขายยาจีนในประเทศไทยยังคงดำเนินต่อไป สะท้อนให้เห็นถึงการค้าที่ไม่เป็นทางการระหว่างไทยกับจีนและการดำเนินธุรกิจของเอกชนไทยภายใต้อุปสรรคจากการเมืองระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อนสถาปนาความสัมพันธ์ให้ความสำคัญกับลักษณะการดำเนินนโยบายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อจีน ตลอดจนผลกระทบทางการเมืองและเศรษฐกิจจากนโยบายการต่างประเทศของรัฐบาลไทยและจีน ซึ่งไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบและความเคลื่อนไหวของเอกชนหรือสังคมไทยที่เป็นปฏิริยาจากการดำเนินนโยบายของรัฐไทย² ขณะเดียวกัน การค้ายาจีนและการแพทย์แผนจีนในประเทศไทยโดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาด้านมานุษยวิทยาจากนักวิชาการชาวต่างประเทศก่อนทศวรรษ 2520 ที่ให้ความสำคัญกับลักษณะและความเชื่อในการรักษา และการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสังคมของธุรกิจ

¹ Claudine Lombard-Salmon and Myra Sidharta. (2007). Traditional Chinese Medicine and Pharmacy in Indonesia – Some Sidelights. *Archipel*. 74: 165-204.

² ยกตัวอย่างเช่น ธาณี สุขเกษม. (2525). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน : วิเคราะห์แนวนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อจีน พ.ศ. 2492-2515*. ปริญญาโท พ.ศ. 2492-2515. ปริญญาโท ร.ม. (การระหว่างประเทศและการทูต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; อาสา คำภา. (2563, มกราคม-มิถุนายน). การปรับเปลี่ยนทัศนคติชนชั้นนำไทยต่อ “จีนแดง” หลัง 14 ตุลา 2516 และชัยชนะของ “จีนแดง” ผ่านเรื่องเล่า “ฝ่ายขวา” ก่อน 6 ตุลา 2519. *ฟ้าเดียวกัน*. 18(1): 109-132.

ยาจีนในชุมชน โดยจากการศึกษาที่ปรากฏยังไม่ได้ให้ภาพรวมที่ชัดเจนถึงความเปลี่ยนแปลงและพลวัตของยาจีนและการแพทย์แผนจีนในสังคมไทย¹

ดังนั้น บทความนี้ต้องการศึกษาการค้ายาจีนแผนโบราณของประเทศไทยภายใต้ผลกระทบของนโยบายการต่างประเทศของรัฐไทยที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือประเทศจีนคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็นก่อนสถาปนาความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการระหว่าง พ.ศ. 2493-2518 รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับรัฐไทยในการควบคุมการค้ายาจีน โดยเป็นการศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและไทยที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงในธุรกิจการค้าและการนำเข้ายาจีน

ในส่วนแรกเป็นการอภิปรายถึงความสัมพันธ์ระหว่างยาจีนแผนโบราณกับการบริโภคในสังคมไทย ส่วนที่สองและสามอธิบายถึงการค้ายาจีนแผนโบราณภายใต้นโยบายการต่างประเทศและการค้าระหว่างประเทศของรัฐไทยกับการบังคับใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 เพื่อยุติการค้ากับจีน รวมถึงบทบาทของภาคเอกชนในการค้ายาจีนกับการเจรจาต่อรองกับรัฐไทย ส่วนที่สี่อธิบายถึงผลกระทบของการค้ายาจีนจากการดำเนินนโยบายเปิดประตูการค้าของรัฐไทยที่มีต่อจีนคอมมิวนิสต์และการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ

สินค้าข้ามวัฒนธรรม: การบริโภคยาจีนในสังคมไทย

ยาจีนในการศึกษานี้หมายถึงสินค้าประเภทเครื่องยาจีนและยาสำเร็จรูป เครื่องยาจีน ได้แก่ สมุนไพรจีน สัตว์วัตถุ และแร่ธาตุที่มีแหล่งกำเนิดจากประเทศจีนโดยส่วนใหญ่ตามความรู้ทางการแพทย์จีน โดยสมุนไพรที่มีทั้งรากไม้ เปลือกไม้ หัว ใบและผลของพืช ถูกถนอมไว้ด้วยการตากแห้ง นำมาตัดแต่งให้มีขนาดและความยาวที่เหมาะสมในการเก็บรักษาและใช้งานภายในร้านขายยาจีน² ขณะเดียวกัน เครื่องยาจีนไปแปรรูปติดฉลากเป็นยาสำเร็จรูป เช่น ยาแผ่นแปะ ยาเม็ดเคลือบ ยาลูกกลอน ยาต้ม ยาผง น้ำมัน และยาตอง³

ยาจีนเป็นสินค้าสำคัญในการดำรงชีวิตของชาวจีนและชาวจีนโพ้นทะเลนอกประเทศจีน ตอบสนองต่อความต้องการทางวัฒนธรรม (Cultural Comfort) จากการรักษาเยียวยาด้วยวิธีการที่คุ้นเคยและการปฏิสัมพันธ์กับคนชาติและภาษาเดียวกัน⁴ ด้วยพื้นฐานทางวัฒนธรรมย่อมก่อให้เกิดความต้องการของยาจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล ขณะเดียวกัน ยาจีนก็มีประสิทธิภาพการรักษาและบำบัดโรคที่เห็นผลเป็นคุณค่าสากลหรือคุณประโยชน์ที่ไม่ได้ผูกติดกับเชื้อชาติวัฒนธรรม ในประเทศไทย การรักษาด้วยยาจีนสันนิษฐานว่ามีมา

¹ ยาจีนและการแพทย์แผนจีนในประเทศไทยเป็นประเด็นที่ปรากฏในการศึกษาด้านมานุษยวิทยาของนักวิชาการชาวต่างชาติที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย เช่น Kenneth Perry Landon. (1941). *The Chinese in Thailand*. London and New York: Oxford University Press; Harvey H. Smith, et al. (1968). *Area Handbook for Thailand*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office; Joann L. Schrock, et al. (1970). *Minority in Thailand*. Washington D.C.: Department of Army. และมีการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ธุรกิจท้องถิ่น ได้แก่ อธิพร ชำประเสริฐ. (2559). *เรื่องเล่าจากร้านเอี้ยะเล่งฮึ้ง: ความเป็นมา และการให้บริการทางการแพทย์แผนจีนโบราณแห่งหนึ่งในอำเภอดำเนินสะดวก*. ม.ป.ท.

² Stewart Culin. (1889). *Chinese drug stores in America*. p. 3.

³ Simon Go. (2003). *The Hong Kong Apothecary: a Visual History of Chinese Medicine Packaging*. p. 8.

⁴ Haiming Liu. (2005). *The Transnational History Of A Chinese Family: Immigrant Letters, Family Business, and Reverse Migration*. p. 48.

ตั้งแต่สมัยสุโขทัยพร้อมกับการอพยพเข้ามาของชาวจีนผ่านเส้นทางการค้า ชนชั้นนำไทยรับวัฒนธรรมจีนเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตและการบริโภค การแพทย์แบบจีนเป็นการรักษาที่นิยมใช้ในราชสำนักยังแพร่หลายในหมู่สามัญชนทั่วไป¹ และมีความสำคัญต่อการรักษาสุขภาพในสังคมไทยช่วงที่การแพทย์แผนปัจจุบันยังไม่ทั่วถึงและพัฒนาอย่างเต็มที่

จากที่ได้กล่าวมา สังคมไทยใช้ยาจีนในการรักษาสุขภาพอย่างมีนัยยะสำคัญ มีความต้องการบริโภคยาจีนก่อให้เกิดการค้ายาจีนระหว่างไทยและจีน ประเทศจีนมีบทบาทสำคัญในการส่งออกวัฒนธรรมบุคลากร และต้นกำเนิดสินค้าในการค้าระหว่างประเทศ ด้วยลักษณะพิเศษของสมุนไพรแหล่งที่มาของยาจีนที่ส่วนใหญ่มีเจริญเติบโตในภูมิภาคประเทศและอากาศของประเทศจีน จึงไม่มีประเทศใดทดแทนบทบาทนี้ของประเทศจีนได้ ผู้เขียนจึงตัดสินใจใช้ยาจีนเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นการค้าที่ไม่เป็นทางการระหว่างไทยและจีนในช่วงสงครามเย็น ว่าในช่วงที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนประสบปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ การค้ายาจีนระหว่างประเทศสามารถดำเนินการต่อเพื่อหล่อเลี้ยงธุรกิจยาจีนและแพทย์แผนจีนในประเทศไทยได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ จึงต้องมองความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนประกอบเป็นบริบทด้วย

บริบทการเมืองของการค้าไทย-สาธารณรัฐประชาชนจีนคอมมิวนิสต์ก่อนการยุติการค้าในพ.ศ. 2502

สาธารณรัฐประชาชนจีนหรือประเทศจีนคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นภายหลังสิ้นสุดสงครามกลางเมืองจีนในพ.ศ. 2492 ด้วยชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่สามารถยึดครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ ขณะเดียวกันรัฐบาลสาธารณรัฐจีนตั้งมั่นที่เกาะฟอร์โมซาหรือเกาะไต้หวัน ในปีถัดมา สาธารณรัฐประชาชนจีนประกาศสนับสนุนเกาหลีเหนือในความขัดแย้งบนคาบสมุทรเกาหลี และวางตัวเป็นฝ่ายตรงข้ามกับสหรัฐอเมริกาและกลุ่มประเทศโลกเสรี

สมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติลงมติผ่านเพื่อรับมือกับการรุกรานเกาหลี เสนอให้ทุกรัฐบังคับใช้มาตรการห้ามส่งออกสินค้าทางยุทธปัจจัย (Strategic Materials) ไปยังจีนคอมมิวนิสต์และเกาหลีเหนือ ได้แก่ อาวุธเครื่องกระสุน สารกัมมันตรังสี เชื้อเพลิงปิโตรเลียม และชิ้นส่วนยานพาหนะ หรือวัสดุใด ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่การผลิตอาวุธสงคราม รวมถึงแร่ธาตุและยางพารา² ขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกาบังคับใช้รัฐบัญญัติห้ามการค้าขายกับชนชาติเป็นศัตรู (Trading With The Enemy Act) ยุติการค้าขายสินค้าทุกประเภทกับประเทศจีนและเกาหลีเหนือ รวมถึงล๊อบบี้กลุ่มประเทศพันธมิตรโดยรวมตัวจัดตั้ง คณะกรรมการประสานงานเพื่อการควบคุมการส่งออกสินค้าพหุภาคี (Coordinating Committee COCOM)³ และ

¹ จรินทร์ เกร็นพงษ์, บรรณธิการ. (2525). *ประวัติศาสตร์การแพทย์ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์*. หน้า. 18-19.

² Frederick Aandahl. (1983). *Foreign Relations of the United States, 1951, Korea and China, Volume VII, Part 2*. p. 2031-2032.

³ COCOM หรือ Coordinating Committee จัดตั้งในพ.ศ. 1949 เพื่อปฏิบัติการประสานงานการกำกับการค้าโลกเสรีสมาชิกประกอบด้วยออสเตรเลีย เบลเยียม แคนาดา เดนมาร์ก ฝรั่งเศส เยอรมนีตะวันตก กรีซ อิตาลี ลักเซมเบิร์ก เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ โปรตุเกส สเปน สหราชอาณาจักร ตุรกี ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา โปรดดูเพิ่มเติมใน John P. Glennon. (1983). *Foreign Relations Of The United States, 1952-1954, Africa and South Asia, Volume XI, Part 2*. p. 1151.

คณะกรรมการจีน (China Committee - CHINCOM)¹ เพื่อยุติการส่งออกสินค้าทางยุทธปัจจัย ตามมติของสหประชาชาติในกลุ่มประเทศพันธมิตรของสหรัฐอเมริกา²

ประเทศไทยสนับสนุนสหรัฐอเมริกาด้วยการส่งทหารเข้าร่วมรบในสงครามเกาหลีในพ.ศ. 2493 เพื่อการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง ในทางการค้า ประเทศไทยรับมติขององค์การสหประชาชาติและเคลื่อนไหวตามสหรัฐอเมริกา³ คณะรัฐมนตรีลงมติเห็นชอบในการประชุมเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2494 ให้มีการแก้ไขพระราชกฤษฎีกาควบคุมการส่งออกไปนอกราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2494 โดยเพิ่มระบุถึงการห้ามส่งสินค้าประเภทยุทธปัจจัยไปยังจีนคอมมิวนิสต์และเกาหลีเหนือและประเทศในเครือหลังมานเหล็ก และตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินการกักกันสินค้าประเทศยุทธปัจจัยไปยังดินแดนจีนคอมมิวนิสต์และเกาหลีเหนือ ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทย และปลัดกระทรวงกลาโหม เพื่อพิจารณากักกันสินค้านอกเหนือรายการสินค้ายุทธปัจจัย⁴

กระนั้นก็ตาม การค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศจีนคอมมิวนิสต์ในช่วงกลางทศวรรษ 2490 หรือต้นคริสต์ทศวรรษ 1950 ยังคงดำเนินต่อไป แม้ว่าการค้าโดยตรงระหว่างไทยกับจีนจะไม่ผิดกฎหมายแต่รัฐไทยก็ไม่สนับสนุนการค้ากับจีนคอมมิวนิสต์อย่างเป็นทางการ⁵ มีการจำกัดการส่งออกสินค้าสำคัญหลายชนิดตามพระราชกฤษฎีกาควบคุมการส่งออกไปนอกราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง ซึ่งต่อมาได้มีการยกเลิกเมื่อทำที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนและไทยผ่อนคลายลงในวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2499⁶ แต่ยังคงควบคุมการส่งออกสินค้ายุทธปัจจัย

ทำที่ความสัมพันธ์ที่ผ่อนคลายลงระหว่างไทยและจีนภายหลังจากการประชุมที่บันดุง คณะผู้แทนรัฐบาลไทยนำโดยพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ได้มีโอกาสพบกับโจว เอินไหล นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในการประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ณ บันดุง ประเทศอินโดนีเซียในเดือนเมษายน พ.ศ. 2498 โจว เอินไหลประกาศหลักการส่งเสริมสันติภาพ 5 ประการในที่ประชุม⁷ โจว เอินไหลยังยืนยันต่อพระองค์เจ้าวรรณไวทยากรว่าจีนไม่มีนโยบายแทรกแซงหรือขยายอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งได้เชิญคณะผู้แทนไทยมาเยี่ยมชม

¹ CHINCOM หรือ Chinese Committee จัดตั้งในค.ศ. 1952 โดยมีสมาชิกได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส แคนาดา และญี่ปุ่นเพื่อควบคุมและระงับการส่งออกสินค้าไปยังประเทศจีนคอมมิวนิสต์และประเทศคอมมิวนิสต์อื่น ๆ ในทวีปเอเชีย มีลักษณะที่ต่างจาก COCOM ตรงการควบคุมและรายการสินค้าต้องควบคุมเข้มงวดกว่า COCOM โปรดดูเพิ่มเติมใน Yuwu Song. (2006). *Encyclopedia of Chinese-American Relations*. p. 58.

² Frank Cain. (1995). The US-led trade Embargo on China: The origins of CHINCOM, 1947-52. *Journal of Strategic Studies*. 18(4): 33-54.

³ ธาณี สุขเกษม. (2525). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน : วิเคราะห์แนวโน้มนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อจีน พ.ศ. 2492-2515*. หน้า 80; วันรักษ์ มิ่งมณีนาคนิ. (2533, กรกฎาคม). 15 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีน. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษ*. 3(1): 51-74.

⁴ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3) *สร 0201.7/32* “การส่งสินค้าออกไปขายประเทศจีน” (6 ก.ย. 2493-9 ส.ค. 2500).

⁵ John Wong. (1984). *The Political Economy of China's Changing Relations with Southeast Asia*. p. 4.

⁶ Nicholas Grossman. (2009). *Chronicle of Thailand: Headline News Since 1946*. p. 86.

⁷ สุรพงษ์ ชัยนาม. (2543). ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการ. ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เพลิดเพลินแลหน้า*. หน้า 178.

มณฑลยูนนานและहारีเอ็งสถาปนาความสัมพันธ์ต่อไป¹ โจวเอินไหลสามารถสร้างความประทับใจแก่รัฐบาลและคณะผู้แทนไทย การประชุมที่บันดุงถือเป็นจุดเริ่มต้นในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในช่วงปลายรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ความสัมพันธ์ทางการค้าถูกตอกย้ำเป็นข้อเสนออยู่เสมอจากทางฝ่ายของจีน คณะทูตใต้ดินที่นำโดยนายอารี ภิรมย์ อดีตข้าราชการกรมโฆษณาการ ผู้ได้รับคำสั่งจากจอมพล ป. พิบูลสงครามให้สานสัมพันธ์กับประเทศจีนอย่างไม่เป็นทางการในปลายพ.ศ. 2498 อารียกบทสนทนาของเหมา เจ๋อตุง ประธานสาธารณรัฐประชาชนจีนว่าประเทศไทยและจีนสามารถแลกเปลี่ยนการค้าและวัฒนธรรมได้ และจีนพร้อมที่จะค้าขายกับทุกประเทศไม่ว่าประเทศนั้นจะมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนหรือไม่² ขณะเดียวกัน การเดินทางไปเยือนประเทศจีนของนายเทพ โชติสุขิต หัวหน้าพรรคเศรษฐกิจ และคณะที่ได้พบกับเหมา เจ๋อตุงและโจวเอินไหลเช่นกัน เหมากล่าวกับเทพว่า “ข้าวและยางของท่านไม่สามารถหาตลาดในเอเชียได้ เราต้องการค้ากับท่าน ถ้าเรามีสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน ท่านต้องการอุตสาหกรรมชนิดไหน เรายินดีช่วยเหลือ เช่น ทำเครื่องแก้ว โรงงานกระดาษ โรงงานทอผ้า ถ้าเรามีของเราของก็ไม่จำเป็นต้องซื้อจากที่อื่น”³ จอมพล ป. พิบูลสงครามก็มีท่าทีการผ่อนปรนโดยยกเลิกข้อจำกัดทางการค้ากับจีนในวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2499 แต่ยังคงควบคุมการส่งออกสินค้ายุทธปัจจัย⁴ ในช่วงเวลานี้มี “สินค้าจีนแดง”⁵ สินค้าคุณภาพต่ำจากประเทศจีนเข้ามาจำหน่ายในร้านขายปลีกเป็นจำนวนมาก โดยนำเข้าผ่านทางฮ่องกง⁶

ความพยายามของจอมพล ป. พิบูลสงครามในการฟื้นฟูความสัมพันธ์และการเปิดการค้ากับจีนอย่างเป็นทางการหยุดชะงักลงภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2500 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ประเทศผู้นำโลกเสรีที่ไม่พอใจกับนโยบายเปิดการค้าและสถาปนาความสัมพันธ์กับจีนของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเวลาต่อมา ท่าทีความสัมพันธ์ของไทยที่มีต่อการค้ากับจีนก็แยกลงหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2501 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้มีความสัมพันธ์พิเศษกับสหรัฐอเมริกา ดำเนินนโยบายแข็งกร้าวที่ส่งผลต่อการค้ากับจีน คือ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 เรื่อง ห้ามนำเข้าประเทศและจำหน่ายซึ่งสินค้าที่มีกำเนิดในประเทศคอมมิวนิสต์ หรือซึ่งมาจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53: อุปสรรคทางการค้ากับการต่อรองของภาคเอกชนไทย

ในวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2502 ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศไทยและจีนคอมมิวนิสต์ยุติลงทันที เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติจากการรัฐประหารเมื่อปลายพ.ศ. 2501 ออก “ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53” ให้สาเหตุว่า

¹ John Wong. *The Political Economy of China's Changing Relations with Southeast Asia*. p 160.

² กรุณา กุศลาสัย. (2548). *ประวัติศาสตร์การทูตจีน-ไทยยุคใต้ดิน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. หน้า 119-120.

³ แคล้ว นรปิติ. (2500). *เยี่ยมปักกิ่ง*. หน้า 258.

⁴ นสพ.ฝรั่งรุมขายกรณีค้าจีน. (2499, 16 มิถุนายน). *สยามนิกร*.

⁵ สินค้าจีนแดง (Red Chinese Goods) เป็นสินค้าอุตสาหกรรมคุณภาพต่ำราคาถูกจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีทั้งสินค้าท้องถิ่นและสินค้าเลียนแบบสินค้าแบรนด์เนมต่างประเทศ ได้แก่ ปากกาหมึกซึม เครื่องจักรเย็บผ้า จักรยาน สิ่งทอ กระติกน้ำร้อน สุราจีน ฯลฯ เป็นกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจของประเทศจีนคอมมิวนิสต์ในการถล่มตลาดและแสดงศักยภาพและจงใจชาวจีนโพ้นทะเลให้สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์จีน รวมทั้งเป็นแหล่งทุนให้กับความเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศนั้น ๆ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) *กต 16.24/3 “สินค้าของจีนคอมมิวนิสต์”* (14 ก.พ. - 14 ส.ค. 2499).

⁶ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3) *สร. 0201.7/32 “การส่งสินค้าไปยังชายประเทศจีน”* (6 ก.ย. 2493-9 ส.ค. 2500).

“โดยที่ปรากฏว่าสินค้าต่างๆ ที่ผลิตหรือมีกำเนิดในประเทศจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งส่งเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ส่วนมากเป็นสินค้าประเภทไม่จำเป็น และมักจะนำเข้ามาด้วยการลักลอบ เป็นการยุ่งยากแก่การกวาดล้าง ควบคุม ทั้งเป็นการเสียเปรียบในแง่ดุลการค้า คณะปฏิวัติจึงเห็นสมควรห้ามมิให้นำสินค้าที่ผลิตหรือมีกำเนิดในประเทศจีนคอมมิวนิสต์ เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย...”¹

เงื่อนไขตามคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติที่บังคับใช้โดยไม่ให้ออกคำสั่งตัว มีใจความหลักสองประการ คือ 1. สินค้าที่ผลิตหรือมีแหล่งกำเนิดจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์เป็นสินค้าต้องห้ามเข้ามาในราชอาณาจักร 2. ผู้ใดที่ครอบครองให้แจ้งปริมาณต่อนายอำเภอภายใน 15 วัน และเมื่อพ้นกำหนดบังคับใช้ประกาศนี้ เป็นเวลาหนึ่งเดือน ห้ามมีการจำหน่ายสินค้าดังกล่าวอีก กฎหมายฉบับนี้มีผลใช้บังคับเช่นเดียวกับพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวงที่ออกตามความในมาตรา 5-6 แห่ง พ.ร.บ. ควบคุมโภคภัณฑ์ พ.ศ. 2495 และให้การนำเข้ามีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร ฐานนำเข้าของต้องห้ามเข้ามาในราชอาณาจักร

“สินค้าจีนแดง”² ถูกอธิบายว่าเป็นต้นเหตุของความวุ่นวายทางเศรษฐกิจที่บ่อนทำลายการพัฒนาอุตสาหกรรมท้องถิ่นและเป็นทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหวในการแพร่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ภายในประเทศไทย³ จากรายงานการประชุมครั้งที่ 1 ของคณะกรรมการปราบปรามสินค้าจีนแดงที่จัดตั้งขึ้นในกลางพ.ศ. 2500 โดยมี พล.ท.ประภาส จารุเสถียร ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในขณะนั้นเป็นประธานคณะกรรมการ ระบุว่าสินค้าเหล่านี้เริ่มเข้ามาตั้งแต่พ.ศ. 2498 นำเข้าจากฮ่องกง เป็นจำนวนมากแต่ปรากฏว่าไม่มีการโอนเงินกลับไปยังประเทศจีน และเชื่อว่าถูกสะสมเป็นทุนเพื่อกิจกรรมทางการเมืองในประเทศไทยที่รัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ให้การสนับสนุน⁴ ด้วยเหตุนี้จึงสันนิษฐานฐานว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่คณะปฏิวัติเลือกยุติการค้าขายกับจีนคอมมิวนิสต์อย่างเฉพาเจาะจง การค้าขายหรือการอนุญาตให้มีการนำเข้าสินค้าจีนแดงเป็นสัญญาการติดต่อสัมพันธ์ทางการทูตโดยอ้อมระหว่างไทยและจีน ประกาศฉบับนี้จึงบังคับใช้ทั้งการยุติการค้าขายและการติดต่อกับจีนคอมมิวนิสต์ในทุกระดับ⁵ และยังแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยุตินโยบายรักษาความเป็นกลางตามจิตวิญญาณแห่งบันดุงและตอกย้ำบทบาทของไทยในองค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปอ. หรือ SEATO) ในการต่อสู้กับประเทศคอมมิวนิสต์⁶

¹ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53. (2502, 10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. ฉบับพิเศษ. เล่ม 76 ตอนที่ 61. หน้า 1-2.

² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2502, ตุลาคม). *บันทึก เรื่อง การห้ามนำสินค้าที่ผลิตหรือมีกำเนิดหรือซึ่งมาจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์เข้ามาในราชอาณาจักร เรื่องเสรีที่ 113/2502*; คณะกรรมการกฤษฎีกานิยามความหมายสินค้าจีนแดงหรือสินค้าจีนคอมมิวนิสต์ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ว่า

1. สินค้าที่มาจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์ หมายถึง สินค้าทั้งหมดไม่ว่าผลิต หรือมีกำเนิดจากที่ใด ถ้านำมาจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์แล้ว ถือว่าเป็นสินค้าที่มาจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์

2. สินค้าที่มีกำเนิดในประเทศจีนคอมมิวนิสต์นั้น ย่อมหมายถึงวัตถุดิบที่มีในประเทศจีนคอมมิวนิสต์ โดยยังมีได้ปรุงแต่งให้แปรสภาพเป็นสินค้าอย่างอื่น เช่น ฝ้ายที่ยังไม่ได้แปรสภาพเป็นด้าย

3. สินค้าที่ผลิตในประเทศจีนคอมมิวนิสต์นั้น ย่อมหมายถึงสินค้าที่ทำขึ้นในประเทศจีนคอมมิวนิสต์

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) กต 16.2.4/3 “สินค้าของจีนคอมมิวนิสต์” (14 ก.พ. -14 ส.ค. 2499).

⁴ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3) สร. 0201.7/32 “การส่งสินค้าไปยังชายประเทศจีน” (6 ก.ย. 2493-9 ส.ค. 2500).

⁵ John Wong. *The Political Economy of China's Changing Relations with Southeast Asia*. p. 162.

⁶ Shee Poon Kim. (1981, March). The Politics of Thailand's Trade Relations with the Peoples Republic of China. *Asian Survey*. 21(3): 312.

ประกาศฉบับดังกล่าวแน่นอนว่าเป็นการตัดสินใจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่แทรกแซงมติของคณะที่ปรึกษาเศรษฐกิจของรัฐบาลคณะปฏิวัติ ถนัด คอมันตร์ได้กล่าวถึงที่มาของประกาศฉบับดังกล่าวในวาระการประชุมร่างพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายว่าด้วยการห้ามนำเข้าและจำหน่ายการผ่อนผันให้จำหน่ายซึ่งสินค้าที่ผลิตหรือมีกำเนิดในสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. (ครั้งที่ 22/2516-2517 ชุดที่ 2) ในการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 22 วันที่ 5 เมษายน 2517 ว่า

“...หัวหน้าคณะปฏิวัติในขณะนั้นก็มอบให้คณะกรรมการที่ปรึกษาเศรษฐกิจพิจารณา...คณะที่ปรึกษาเศรษฐกิจนี้ได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ ไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการประกาศห้ามการค้ากับจีนแดงเป็นเอกฉันท์ครับ แต่อย่างไรก็ดีเมื่อหัวหน้าคณะปฏิวัติซึ่งกระผมเข้าใจว่ามีความกดดันบางอย่างจากบางฝ่าย อาจเป็นทางฝ่ายทหารก็ได้ ทำให้หัวหน้าคณะปฏิวัติโอเวอร์รูล (over rule) หรือไม่รับฟังมติเป็นเอกฉันท์ของคณะที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจ และออกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 นี้... เหตุผลที่หัวหน้าคณะปฏิวัติในขณะนั้นให้แก่เราคือ...การค้ากับจีนแดง...ถูกนำไปใช้ในการส่งเสริมการก่อความสงบเรียบร้อยในราชอาณาจักรซึ่งอาจจะเป็นจริงก็ได้...”¹

ประกาศฉบับดังกล่าวสร้างความวุ่นวายต่อธุรกิจที่อาศัยการค้าระหว่างไทยและจีน ธุรกิจการแพทย์แผนจีนและยาจีนก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ก่อนหน้าการห้ามนำเข้ากับประเทศจีนคอมมิวนิสต์ การนำเข้าสินค้าประเภทเครื่องยาจีนและยาจีนจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์ไม่ได้รับผลกระทบและยังสามารถดำเนินต่อไปได้ ตามตารางที่ 1 จากตัวเลขของปริมาณและมูลค่าของสินค้าประเภท พืช, เมล็ดพันธ์, ดอกไม้, และส่วนประกอบของพืชใช้ในการแพทย์และเครื่องหอม (Plants, Seeds, Flowers, and part of Plants n.e.s. mainly for use in Medicine and Perfumery) จาก Annual Statement of The Foreign Trade and Navigation of Thailand ระหว่างพ.ศ. 2493-2496 ผู้เขียนสันนิษฐานว่าสินค้าประเภทนี้มีเครื่องยาจีนรวมอยู่ด้วยเพื่อชี้ให้เห็นถึงปริมาณและมูลค่าการนำเข้าจากประเทศที่มีวัฒนธรรมการบริโภคยาจีนและเมืองท่าที่สืบบทบาทในการส่งสินค้าต่อ (Re-export)

¹ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2517, 5 เมษายน). ร่างพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายว่าด้วยการห้ามนำเข้าและจำหน่ายการผ่อนผันให้จำหน่ายซึ่งสินค้าที่ผลิตหรือมีกำเนิดในสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. (ครั้งที่ 22/2516-2517 ชุดที่ 2). ใน รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 22/วันที่ 5 เมษายน 2517. หน้า 241-242 (206-273).

ตารางที่ 1 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าของไทยในสินค้าประเภท พืช, เมล็ดพันธ์ุ, ดอกไม้, และส่วนประกอบของพืช ใช้ในการแพทย์และเครื่องหอม ระหว่างพ.ศ. 2496-2493 (หน่วยเป็นกิโลกรัม/บาท)¹

	2493		2494		2495		2496	
	น้ำหนัก	C.I.F.	น้ำหนัก	C.I.F.	น้ำหนัก	C.I.F.	น้ำหนัก	C.I.F.
ฮ่องกง	538,117	4,203,028	4,732	105,530	889	79,987	8,418	175,383
สิงคโปร์	-	-	4,203	78,501	5,461	51,648	7,319	54,974
ไต้หวัน	-	-	-	-	1,054	20,000	5,111	87,630
จีน	33,307	222,160	848,660	5,413,417	892,385	7,182,480	966,595	-

ธุรกิจการแพทย์และเภสัชกรรมแผนจีนต้องใช้เครื่องยาจีนที่อาศัยการนำเข้าจากประเทศจีนเป็นหลักเพื่อเพาะปลูกและส่งออกของยาจีนส่วนใหญ่ในท้องตลาด ซึ่งในต้นพ.ศ. 2502 จะไม่สามารถนำเข้าจากจีนได้อีกต่อไปรวมถึงจำหน่ายในขนาดด้วย มีการรายงานข่าวในปีเดียวกันจากสำนักข่าวจีนว่ามีหมอจีนรวมตัวกันเป็นจำนวนมากกว่า 1,000 คนจากทุกภูมิภาคในประเทศไทยร่วมเขียนหนังสือร้องเรียนกระทรวงสาธารณสุขเพื่อขอนำเข้าเครื่องยาจีนจากประเทศจีนเนื่องจากกระทบต่อความเป็นอยู่และวิธีการรักษาของชาวจีนในประเทศไทยที่มีจำนวนมากกว่า 3,000,000 คน รวมถึงแสดงความเห็นว่าประกาศดังกล่าวไม่สมเหตุสมผล² ขณะเดียวกันก็มีความเคลื่อนไหวของนายสัท มหาคุณ นายกสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทยยื่นหนังสือต่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ขอให้ผ่อนผันให้ร้านยาจีนจำหน่ายยาจีนได้ต่อไป จอมพลสฤษดิ์เห็นว่าเป็นเรื่องของมนุษยธรรมและศีลธรรม จึงผ่อนผันสินค้ายาโรคและสมุนไพรที่มาจากจีนแดงให้จำหน่ายได้แต่ห้ามส่งนำเข้ามาโดยเด็ดขาด³

กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการชาวจีนก็ไม่ได้เห็นด้วยกับคำสั่งของคณะปฏิวัติเสียทั้งหมดและแสดงออกถึงความไม่พอใจเมื่อผลประโยชน์ถูกระงับ และยาจีนเป็นสิ่งที่ชาวจีนให้ความสำคัญและติดตามข่าวสารอยู่ตลอดเวลา รายงานความเคลื่อนไหวของหนังสือพิมพ์จีนประจำเดือนเมษายน 2487 ของกระทรวงมหาดไทยให้ข้อสังเกตถึงพฤติกรรมนี้ไว้ว่า “...ไม่ว่าในวงการสนทนาหรือข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์เรื่องของขึ้นราคาจึงเป็นข่าวธรรมดาโดยทั่วไป แต่เรื่องยาจีนขึ้นราคานี้ สังเกตเห็นว่าเป็นเป็นเรื่องที่ชาวจีนมีความสนใจเป็นพิเศษ...”⁴ ในการยุติการนำเข้ายาจีนก็ย่อมกระทบต่ออารมณ์และความรู้สึกของชาวจีนอยู่ไม่น้อย ย่อมเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สัทออกมาก่อตอรองในครั้งนั้น สัทเข้ามามีบทบาทสำคัญในการต่อรองผลประโยชน์ ด้วยตำแหน่งนายกสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทย ถือว่าเป็นผู้นำของพ่อค้าจีนและมีอิทธิพลต่อสมาคมจีนและชาวจีนในประเทศไทย และยังเกี่ยวข้องกับจอมพลสฤษดิ์ทางผลประโยชน์ธุรกิจโดยร่วมลงทุนในหลายบริษัท เช่น ไทยเซฟวิงเทรดส์ บริษัทบางกระสอบจำกัด และสหธนาคารกรุงเทพ⁵

¹ Department of Customs, Thailand. (1957). *Annual Statement of The Foreign Trade and Navigation of Thailand, B.E.2493-2496 (1950-1953)*. Bangkok: Statistics Division, Department of Customs.

² Peking, NCNA, *Radioteletype in English*, Jan. 31, 1959, 1608 GMT-B.

³ ชาวยาจีนได้แต่ห้ามส่งเข้า. (2502, 16 มีนาคม). *สารเสรี*.

⁴ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) *สร 0201.92/14 “หนังสือพิมพ์จีน”* (27 ก.ย. 2476-12 เม.ย. 2494).

⁵ นवलน้อย ตรีรัตน์. (2549). เจ้าพ่อหน้าเมา: ผูกขาดที่ไม่ผูกขาด. ใน *การต่อสู้ของทุนไทย 1 การปรับตัวและพลวัต*. หน้า 197; โปรตุเกสเพิ่มเติมใน วิชาวิ สุวิมลวรรณ. (2559). *อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน: กรณีศึกษากลุ่มผู้นำหอการค้าจีน (พ.ศ. 2488-2540)*. ปรียญานันพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 73-74.

จอมพลสฤษดิ์อธิบายว่าการผ่อนผันสมุนไพรมันเป็นเรื่องของมนุษยธรรม เขากล่าวถึงการเจรจากับสหภาพในการอภิปรายร่างพระราชบัญญัติผ่อนผันผ่อนผันให้จำหน่ายสินค้าประเภทสมุนไพรมันและเมล็ดพันธุ์ฝักที่ห้ามจำหน่ายตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 16 วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2502 ว่า

“...มีคำร้องเรียนจากสมาคมต่าง ๆ เช่นเป็นต้นว่าสมาคมจีน [สมาคมพาณิชย์แห่งประเทศไทย-ผู้เขียน] ก็บอกว่าพวกสมุนไพรมันต่าง ๆ เหล่านี้เป็นของจำเป็นในการยังชีพของคนจีนซึ่งไม่สามารถจะสู้ภัยสมัยใหม่ได้เช่น เป็นต้นว่าต้องกินโสมกินอะไร ๆ ร้อยแปด ฉีดยาซัลฟาอะไรก็ได้ นี่เกี่ยวกับมนุษยธรรม...สมุนไพรมัน ยังบอกว่าซึ่งไม่ได้แปรรูป หรือไม่ได้แปรรูปอย่างเป็นเขากวางอ่อนล้วน ๆ หรือไปทำน้ำยากัดแอลกอฮอล์...เราได้พิจารณาถึงละเอียดถึงขนาดนั้นว่าเราควรทำอย่างไรดี เพราะนี่มันเกี่ยวกับมนุษยธรรม...เพราะฉะนั้นขั้นแรกก็กำหนดว่าสมุนไพรมัน”¹

ท้ายที่สุดคณะรัฐมนตรีมีมติออกประกาศกระทรวงเศรษฐกิจ เรื่อง ผ่อนผันให้จำหน่ายสินค้าประเภทสมุนไพรมันและเมล็ดพันธุ์ฝักที่ห้ามจำหน่ายตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2502 โดยสมุนไพรมันให้เวลาจำหน่ายภายในหกเดือนและเมล็ดพันธุ์ฝักภายในสามเดือน และต้องแจ้งปริมาณสินค้าที่จำหน่ายและคงเหลือต่อทางการในวันที่ 5 ของเดือน² ผ่อนผันทั้งหมดมีจุดสิ้นสุดในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2502 จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ยังคงยืนยันกรานไม่ให้มีการนำเข้าสินค้าจากจีนและจำหน่ายสินค้าจีนในประเทศไทยหมดไปในปีเดียวกัน เพราะอาจมีกรณีนำสินค้าลักลอบเข้ามาขายโดยผู้ขายแอบอ้างว่าสินค้ายังขายไม่หมด³

ประเทศไทยไม่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนและการค้ากับจีนเป็นสิ่งผิดกฎหมายในช่วงที่มีการบังคับใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 แต่ธุรกิจการแพทย์แผนจีนที่อาศัยเครื่องยาจีนที่นำเข้าจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์ยังคงสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ยังคงมีการติดต่อทางการค้าที่ไม่เปิดเผยระหว่างพ่อค้าเอกชนไทยและจีน โดยมีฮ่องกงเป็นตัวกลางระหว่างจีนคอมมิวนิสต์และประเทศไทย พิจารณาจากการขึ้นทะเบียนตำรับยาแผนโบราณต่างประเทศ⁴ ของคณะกรรมการควบคุมการชขายยาที่แสดงให้เห็นในกลางทศวรรษ 2500 คณะกรรมการควบคุมการชขายยาได้จำแนกยาแผนโบราณต่างประเทศเป็นอีกหมวดหมู่หนึ่งแยกออกจากยาแผนโบราณไทย ซึ่งยาประเภทนี้เกือบทั้งหมดส่วนใหญ่เป็นยาจีนที่มีผลิตในประเทศไทยและนำเข้าฮ่องกง การกำหนดหมวดหมู่เฉพาะของยาจีนที่แยกออกจากยาแผนโบราณไทย⁵

¹ คำอภิปรายของนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติผ่อนผันให้จำหน่ายสินค้าที่ห้ามจำหน่าย ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 พ.ศ. ในคราวประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 16. (2502, พฤษภาคม). รัฐสภาสาร. 7(9). หน้า 51-64.

² ประกาศกระทรวงเศรษฐกิจ เรื่อง ผ่อนผันให้จำหน่ายสินค้าประเภทสมุนไพรมันและเมล็ดพันธุ์ฝักที่ห้ามจำหน่ายตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 53. (2502, 10 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. ฉบับพิเศษ. เล่ม 76 ตอนที่ 61. หน้า 1-2.

³ คำอภิปรายของนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติผ่อนผันให้จำหน่ายสินค้าที่ห้ามจำหน่าย ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 พ.ศ. ในคราวประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 16. (2502, พฤษภาคม). รัฐสภาสาร. 7(9). หน้า 51-64.

⁴ คณะกรรมการควบคุมการชขายยาได้จำแนกยาแผนโบราณออกเป็นสองชนิด คือ ยาแผนโบราณไทย และ ยาแผนโบราณต่างประเทศ โดยยาแผนโบราณต่างประเทศ หมายถึง ยาแผนโบราณ ซึ่งผลิต, ปปรุง, หรือผสมโดยใช้ตัวยาแผนโบราณต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นยาจีนที่มีการใช้เครื่องยาจีนเป็นส่วนประกอบและใช้ชื่อภาษาจีน ผลิตภายในประเทศไทยและนำเข้าจากฮ่องกง สิงคโปร์ และได้หวัน

⁵ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) สธ 3.1.1 /22 “การประชุมคณะกรรมการควบคุมการชขายยา ครั้งที่ 9/2506” (16 เม.ย. 2506).

ในบันทึกรายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมการชายาครั้งที่ 4/2507 เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2507 ระบุจำนวนยาแต่ละประเภทที่มาขึ้นด้ารับประกอบด้วยยาแผนปัจจุบัน 944 ตำรับ ยาแผนโบราณไทย 605 ตำรับ และยาแผนโบราณจีน 594 ตำรับ¹ และบันทึกการประชุมคณะกรรมการควบคุมการชายา ครั้งที่ 16/2507 ระบุสถิติของยาแผนโบราณต่างประเทศที่นำมาขึ้นทะเบียนโดยไม่ได้ระบุช่วงเวลาว่ามียาแผนโบราณต่างประเทศ ขึ้นทะเบียนด้ารับทั้งหมด 5,160 ตำรับโดยประมาณ และได้รับการขึ้นทะเบียนประมาณ 2,290 ตำรับ² แสดงให้เห็นว่าการผลิตและการค้าชายาจีนยังคงดำเนินต่อไปภายหลังจากประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 เครื่องยาจีนที่มีต้นกำเนิดในประเทศจีนคอมมิวนิสต์ยังคงเข้าสู่อุตสาหกรรมยาจีนสำเร็จรูปในประเทศไทย

รัฐไม่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนและการค้ากับจีนเป็นสิ่งผิดกฎหมายในช่วงที่มีการบังคับใช้ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 แต่ธุรกิจการแพทย์แผนจีนที่อาศัยเครื่องยาจีนที่นำเข้าจากประเทศจีน คอมมิวนิสต์ยังคงสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ยังคงมีการติดต่อทางการค้าที่ไม่เปิดเผยระหว่างพ่อค้า เอกชนไทยและจีน ผ่านประเทศที่สาม เช่น ฮองกงและสิงคโปร์เป็นตัวกลางระหว่างจีนคอมมิวนิสต์และ ประเทศไทยเกิดขึ้นตลอดการบังคับใช้ประกาศฉบับดังกล่าว

การเปิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับการค้ายาจีนในประเทศไทยหลังพ.ศ. 2514

ภายหลังจากเสียชีวิตของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในพ.ศ. 2506 จอมพลถนอม กิตติขจรก้าวขึ้นมา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2506 และสืบทอดนโยบายสนับสนุนสหรัฐอเมริกา แทนที่จะรักษาความเป็นกลาง เนื่องจากจีนดำเนินนโยบายที่ดูเป็นภัยต่อความมั่นคงของไทย เช่น สงคราม กับอินเดียในพ.ศ. 2505 ตลอดจนการทดสอบอาวุธนิวเคลียร์ครั้งแรกในพ.ศ. 2507³ ประเทศไทย สนับสนุนที่ตั้งฐานทัพและสนามบินแก่สหรัฐอเมริกาในการสนับสนุนสงครามเวียดนามจนทำให้ ประเทศไทยเป็นเป้าหมายหลักในการแทรกซึมของจีนคอมมิวนิสต์⁴ นโยบายการสนับสนุนอเมริกาของ รัฐบาลไทยปิดผนึกความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีน จอมพลถนอมไม่มีความพยายามเจรจาฟื้นฟู ความสัมพันธ์ทางการค้าอีก

ต้นทศวรรษ 2510 ความตึงเครียดระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาผ่อนคลายลงจากนโยบายของ ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ที่พยายามฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนโดยยกเลิกกฎหมาย ห้ามค้าชายากับจีนคอมมิวนิสต์ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 และประเทศจีนคอมมิวนิสต์เป็นสมาชิก สหประชาชาติในพ.ศ. 2514 รวมถึงการเยือนประเทศจีนคอมมิวนิสต์ของประธานาธิบดีนิกสันในปีถัดมา ประเทศไทยเปลี่ยนนโยบายที่มีต่อจีนคอมมิวนิสต์และดำเนินนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาโดยมีแรงสนับสนุนจากกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจไทย ในส่วนนี้ของบทความผู้เขียนต้องการอธิบาย นโยบายการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าหลังพ.ศ. 2514 กับผลกระทบที่มีต่อการค้าและนำเข้ายาจีนในประเทศไทย

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) สธ 3.1.1/27 “การประชุมคณะกรรมการควบคุมการชายา ครั้งที่ 5/2507” (2 เม.ย. 2507); มีการเรียกยาแผนโบราณต่างประเทศว่า “ยาแผนโบราณจีน”

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) สธ 3.1.1/35 “การประชุมคณะกรรมการควบคุมการชายา ครั้งที่ 17/2507” (17 พฤศจิกายน 2507).

³ Shee Poon Kim. (1981, March). The Politics of Thailand's Trade Relations with the Peoples Republic of China. *Asian Survey*. 21(3): 313.

⁴ โปรตุเกสเพิ่มเติมใน บทที่ 4 การเมืองไทยภายใต้สงครามเวียดนาม ใน กุลลดา เกษบุญชู มีต. (2550). *การเมืองไทยในยุค สฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*.

ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้า ขณะดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายเศรษฐกิจการคลังและอุตสาหกรรมของคณะปฏิวัติ ได้เดินทางไปพร้อมกับคณะนักกีฬาป้องกันที่เดินทางไปแข่งขันเชื่อมมิตรภาพที่กรุงปักกิ่ง ตามคำเชิญของรัฐบาลจีน ระหว่างวันที่ 2-7 กันยายน พ.ศ. 2515 เพื่อสังเกตการณ์และดูทัศนคติท่าทีของรัฐบาลจีนที่มีต่อประเทศไทย การปรากฏตัวของประสิทธิ์ได้รับความสนใจจากรัฐบาลจีนทำให้เขาได้พบและเจรจาแลกเปลี่ยนกับผู้นำระดับสูงของรัฐบาลจีน¹ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ทางการทูตและการเปิดการค้าระหว่างไทยและจีนคอมมิวนิสต์ ประสิทธิ์อธิบายสาระสำคัญว่าจีนต้องการมีความสัมพันธ์กับประเทศไทยโดยไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ทางการทูตและไม่แทรกแซงการเมืองภายในของประเทศต่าง ๆ² อีกหนึ่งเดือนถัดมา ขณะดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ รัฐบาลไทยส่งประสิทธิ์ไปยังประเทศจีนอีกครั้ง ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนธุรกิจไทยเยี่ยมชมงานแสดงสินค้าที่นครกวางเจาครั้งที่ 32 พร้อมกับข้าราชการกระทรวงพาณิชย์และนักธุรกิจภาคเอกชน³ ประสิทธิ์มีความเห็นต่อการค้าขายกับจีนคอมมิวนิสต์โดยสรุปได้ว่าการค้ากับจีนช่วยลดการนำเข้าสินค้าจากประเทศอื่นและประหยัดเงินตราต่างประเทศเพราะสินค้าจีนมีราคาถูก รวมถึงประโยชน์จากตลาดสินค้าออกใหม่และภาษีศุลกากรที่เพิ่มขึ้นจากสินค้าเงินแดงที่แต่เดิมเคยลักลอบนำเข้าจากประเทศจีนและสินค้าจีนที่นำเข้าผ่านประเทศที่สาม เช่น เครื่องยาจีนและเส้นไหม⁴

การเดินทางทั้งสองครั้งได้รับการตอบรับที่ดีในกลุ่มชนชั้นนำไทยโดยเฉพา นักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีความผูกพันทางวัฒนธรรมกับประเทศจีนและสนใจผลประโยชน์ทางการค้า⁵ หากแต่ในสภามีการถกเถียงเกี่ยวกับการแก้ไขประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 หลายครั้ง กระทรวงพาณิชย์เสนอหลักการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนแก่รัฐบาลจอมพลถนอม โดยให้ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 และดำเนินการค้าโดยรัฐ ข้อเสนอแรกได้รับการคัดค้านจากสภาความมั่นคงแห่งชาติ จึงเปลี่ยนแปลงเป็นการออกพระราชบัญญัติแก้ไขประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 แทน⁶ การเปิดการค้ากับจีนยังมีความกังวลเรื่องการขยายลัทธิคอมมิวนิสต์และการขาดดุลหรือการถล่มสินค้าเงินแดงตลอดจนมีการเรียกร้องให้ควบคุมการค้ากับจีนคอมมิวนิสต์อย่างเข้มงวด⁷ รัฐบาลดำเนินการผ่อนคลายนโยบายจำกัดทางการค้าในรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ผ่อนผันให้นำเข้าสินค้าบางชนิดจากประเทศจีนได้โดยมีการตรา “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53” ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2516 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์มีอำนาจผ่อนผันให้นำเข้าสินค้าจากจีนคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศไทยเมื่อพ้นกำหนด 90 วันนับแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และเปลี่ยนการเรียก “ประเทศจีนคอมมิวนิสต์” เป็น “สาธารณรัฐประชาชนจีน”⁸ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทย

1 ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์. (2533, กรกฎาคม). สัมพันธไมตรีไทย-จีน ก่อน พ.ศ. 2518. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา*. 3(1): 14.

2 ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์. (2517). สาธารณรัฐประชาชนจีนในทัศนะของชาวต่างประเทศ. ใน *นิทรรศการจีนแดง*. หน้า 74-75.

3 แหล่งเดิม.

4 แหล่งเดิม. หน้า 76-77.

5 อาสา คำภา. (2563, มกราคม-มิถุนายน). การปรับเปลี่ยนทัศนคติชนชั้นนำไทยต่อ “จีนแดง” หลัง 14 ตุลา 2516 และชัยชนะของ “จีนแดง” ผ่านเรื่องเล่า “ฝ่ายขวา” ก่อน 6 ตุลา 2519. *ฟ้าเดียวกัน*. 18(1): 115.

6 วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2533, กรกฎาคม). 15 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีน. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา*. 3(1): 52.

7 ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์. (2517). สาธารณรัฐประชาชนจีนในทัศนะของชาวต่างประเทศ. ใน *นิทรรศการจีนแดง*. หน้า 77.

8 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53 ลงวันที่ 17 มกราคม 2502 พ.ศ. 2516. (2516, 29 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. ฉบับพิเศษ. เล่ม 90 ตอนที่ 154. หน้า 6-8.

ขาดแคลนน้ำมันมีความจำเป็นต้องนำเข้าน้ำมันดีเซลจากสาธารณรัฐประชาชนจีน 50,000 ตันใน “ราคามิตรภาพ” ตามที่ได้มีการส่งคณะผู้แทนการค้าที่มีพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศและที่ปรึกษาองค์การเชื้อเพลิงในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2516¹ จึงมีการแก้ไขพระราชบัญญัติอีกครั้งในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 เพื่อเปิดช่องกฎหมายให้สามารถนำเข้าน้ำมันจากจีนได้² กระทรวงพาณิชย์กำหนดประเภทสินค้าที่สามารถนำเข้าได้โดยตรงจากสาธารณรัฐประชาชนจีน 8 ชนิด³ จากมูลค่าการนำเข้าสินค้าระหว่างเดือนเมษายน-ธันวาคม พ.ศ. 2517 ทั้งหมด 135.2 ล้านบาท เป็นที่น่าสนใจว่าเครื่องยาจีนเป็นสินค้านำเข้าที่มีมูลค่ารวม 35 ล้านบาท ถือเป็นสินค้าที่มีมูลค่าการนำเข้ามากที่สุดรองจากน้ำมันดิบ⁴ ต่อมาจึงมีการยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ตามคำร้องขอของกระทรวงพาณิชย์ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2518 และแทนที่ด้วยพระราชบัญญัติการค้ากับประเทศที่ประกอบการค้าโดยรัฐ พ.ศ. 2518 และพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งบริษัทการค้าแห่งรัฐ พ.ศ. 2518⁵ ตามวัตถุประสงค์ดำเนินการค้าขายกับสาธารณรัฐประชาชนจีนภายใต้การควบคุมของรัฐไทย การก่อร่างความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนผ่านการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าก็ยกกระดับเข้าสู่เวทีการเจรจาทางการทูตอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 ในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ต่อมาในพ.ศ. 2519 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมทย์ยกเลิกพระราชบัญญัติการค้ากับประเทศที่ประกอบการค้าโดยรัฐและพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งบริษัทการค้าแห่งรัฐไปในที่สุด ทำให้พ่อค้าไทยสามารถติดต่อค้าขายกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเสรี เฉกเช่นการค้ากับประเทศอื่น⁶

ความพยายามเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าจนกระทั่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและจีนคอมมิวนิสต์ส่งผลต่อธุรกิจการแพทย์แผนจีนและการค้ายาจีนในประเทศไทย นายเจนกิจ เวชพงศา หัวหน้าผู้จัดการห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลฮกอันตั้ง (ปัจจุบันคือ บริษัท เวชพงศ์ไอเอส (ฮกอันตั้ง) จำกัด) เป็นนักธุรกิจที่เดินทางไปประเทศจีนพร้อมกับคณะผู้แทนธุรกิจไทยในพ.ศ. 2515⁷ ตามคำแนะนำของ

¹ John Wong. *The Political Economy of China's Changing Relations with Southeast Asia*. p. 173.

² พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53 ลงวันที่ 17 มกราคม 2502 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2517. (2517, 19 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 91 ตอนที่ 30. หน้า 104-106.

³ สินค้าที่ได้รับการผ่อนผันให้นำเข้าจากสาธารณรัฐประชาชนจีน 8 ชนิด ได้แก่ 1. เครื่องจักรและเครื่องมือกล 2. เคมีภัณฑ์ประเภทที่ใช้เป็นวัตถุดิบ 3. เหล็กและเหล็กกล้า 4. ไหมดิบ 5. น้ำมันดิบ ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมและถ่านหิน 6. กระดาษและกระดาษพิมพ์ 7. ยารักษาโรค 8. ปุ๋ย ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2517 เพิ่มเติมสินค้าอีกสองรายการ ได้แก่ 9. หมักพิมพ์ และ 10. โยหินสำลี บ็อกไซต์ และถ่านล้อย; กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2518). *การค้าของสาธารณรัฐประชาชนจีนกับสัมพันธภาพทางการค้ากับประเทศไทย*. หน้า 40.

⁴ *แหล่งเดิม*. หน้า 61.

⁵ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2533, กรกฎาคม). 15 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีน. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา*. 3(1): 53.

⁶ *แหล่งเดิม*.

⁷ ประสิทธิ์กล่าวถึงคณะผู้แทนธุรกิจไทยประกอบด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงพาณิชย์เป็นกลุ่มตัวแทนของภาครัฐในส่วนภาคเอกชน ได้แก่ นายพงษ์ สารสินซึ่งกำลังดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและผู้บริหารบริษัทไทยน้ำทิพย์อุตสาหกรรมเครื่องต้มน้ำอวดลม นายเกียรติ ศรีเฟื่องฟู ผู้บริหารบริษัทกระเจกไทย-อาซาฮี อุตสาหกรรมกระดาษ ดร.ถาวรพรประภา ผู้ก่อตั้งบริษัทสยามกลการ นายอบ วสุรัตน์ เจ้าของบริษัทวิทยาคม และท่านอื่น ๆ ที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง; ประสิทธิ์กาญจนวัฒน์. (2533, กรกฎาคม). สัมพันธไมตรีไทย-จีน ก่อน พ.ศ. 2518. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา*. 3(1): 17.

ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์¹ เจนกิจเป็นนักธุรกิจยาจีนแผนโบราณที่โดดเด่น เคยดำรงตำแหน่งประธานสมาคมพ่อค้ายากรุงเทพฯ² และมีความใกล้ชิดกับกระทรวงสาธารณสุขโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านยาแผนโบราณต่างประเทศ (ยาแผนโบราณจีน) ในคณะอนุกรรมการพิจารณาแผนโบราณของคณะกรรมการควบคุมการขายยาและคณะกรรมการยา³ เจนกิจกล่าวถึงลักษณะการค้ายาจีนที่ได้รับผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนคอมมิวนิสต์ว่า

“ปี 2515 [แก้ไขโดยผู้เขียนบทความจากเดิม “2513”] ผมได้มีโอกาสร่วมคณะ ของคุณประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ซึ่งจอมพลถนอม กิตติขจร ส่งไปสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับจีนเป็นชุดแรก หลังจากที่ไม่มี ความสัมพันธ์กันมานาน เพื่อดูว่าจะสามารถติดต่อค้าขายอะไรกันได้บ้าง สิ่งที่ผมสนใจมาก คือสมุนไพรจีนและยาสำเร็จรูปของจีนที่เราขายอยู่แต่ต้องซื้อจากสิงคโปร์ ซึ่งซื้อมาจากฮ่องกง อีกต่อหนึ่ง แต่ต้องรอนจนกระทั่งปี 2518 เมื่อความสัมพันธ์ดีขึ้นแล้ว เราจึงเริ่มสั่งซื้อยาและสมุนไพร จากจีนโดยตรง ทำให้ราคาถูกลงกว่าเดิมถึง 30%”⁴

เครื่องยาจีนเป็นสินค้าสำคัญในธุรกิจประเภทดังกล่าวซึ่งส่วนใหญ่มีต้นกำเนิดในประเทศจีนเท่านั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยการนำเข้าจากจีนเป็นสำคัญ ที่ผ่านมากำแพงทางการค้าอย่างประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53 เป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถนำเข้าสินค้าจากประเทศจีนโดยตรงได้ ขณะเดียวกันการติดต่อกับ พ่อค้าจีนโดยตรงมีโทษตามพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 อย่างไรก็ตาม สินค้าจากประเทศจีนยังเข้ามาอยู่เสมอทั้งทางด่านศุลกากรและอาจลักลอบนำเข้าทางชายแดนภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงชายฝั่งทะเลอ่าวไทยบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้⁵ พระยามโหตรวรัย แสดงความเห็นถึงการบังคับใช้ประกาศฉบับดังกล่าวว่า “ในทางนิตินัยเราห้ามเด็ดขาดไม่ให้สินค้าจีนแดง เข้าประเทศ แต่โดยพฤตินัย สินค้าจีนแดงก็มีอยู่ในรูปโดยตรงบ้างแอบแฝงบ้าง ซึ่งมีได้มีการเข้มงวดกวดขันอันใด เช่น ตลาดทางจังหวัดบักซี้ได้มีสินค้าจีนแดงจำหน่ายอย่างเปิดเผยและสินค้าแฝงในรูปปิดป้ายตลาดฮ่องกง ซึ่งก็มีอยู่ในเยาวราช”⁶ และบางส่วนเข้ามาอย่างถูกกฎหมายจากประเทศที่สาม เช่น ฮ่องกงและสิงคโปร์ ที่เป็นพ่อค้าคนกลางเชื่อมการค้าระหว่างไทยและจีนคอมมิวนิสต์⁷ สำหรับยาจีน นำเข้าจากประเทศที่สาม มีสองรูปแบบ คือ เครื่องยาจีนที่เป็นสมุนไพรและยาจีนสำเร็จรูปจากอุตสาหกรรมยาจีนในฮ่องกงและสิงคโปร์ สำหรับยาสำเร็จรูป ฮ่องกงถือเป็นศูนย์กลางการผลิตและแปรรูปสมุนไพรจีนเป็นยาสำเร็จรูป และส่งออกสู่ชุมชน ชาวจีนโพ้นทะเลในต่างประเทศ รวมถึงประเทศไทยด้วย⁸ ยาสำเร็จรูปจากฮ่องกงเหล่านี้ไม่ประสบปัญหา

1 วีรชัย กาญจนจิตติวัฒน์. (2556, 14 ธันวาคม). เวชพงศโอสถ, *Secrets Of Victory*. YouTube.

2 สมุนไพรในสังคมไทยเทคโนโลยีการสาธารณสุขของเวชพงศรัณที่ 3. (2538, สิงหาคม). *ผู้จัดการ*. (ออนไลน์).

3 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) สธ. 3.1.1/39 “การส่งสินค้าออกไปขายประเทศจีน” (31 มกราคม 2509).

4 สมุนไพรในสังคมไทยเทคโนโลยีการสาธารณสุขของเวชพงศรัณที่ 3. (2538, สิงหาคม). *ผู้จัดการ*. (ออนไลน์).

5 George C. Denny Jr. (1963). *GCD-7 Thailand, January 1963- Communist China Versus the United States*. p. 8.

6 กำนันสาย[พระยามโหตรวรัย]. (2518). คำกับจีนแดง. ใน *ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานเพลิงศพ พระยามโหตรวรัย ม.ว.ม. ป.ช. ท.จ. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 9 กรกฎาคม 2518*. หน้า 66-69.

7 วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน. (2533, กรกฎาคม). 15 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีน. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา*. 3(1): 51-74.

8 Simon Go. (2003). *The Hong Kong Apothecary: a Visual History of Chinese Medicine Packaging*. p. 8.

ในการนำเข้าและจัดจำหน่ายในประเทศไทยแม้จะแปรรูปมาจากยาจีนที่มีต้นกำเนิดในประเทศจีน เพราะกระบวนการผลิตเกิดภายในฮ่องกงและได้รับการรับรองแหล่งกำเนิดจากรัฐบาลฮ่องกงจึงสำแดงเป็นสินค้าฮ่องกงได้ตามกฎหมาย ไม่เข้าข่ายของสินค้าจีนแดงที่ต้องห้ามนำเข้าและค้าขายในประเทศไทยเหมือนกับเครื่องยาจีนซึ่งจะมีปัญหาในการนำเข้าเพราะถือว่ามีส่วนกำเนิดในประเทศจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งต้องผ่านกระบวนการเปลี่ยนแหล่งกำเนิดสินค้าในเอกสารหรือลักลอบนำเข้าสู่ประเทศไทย โดยส่วนใหญ่ยาจีนและเครื่องยาจีนถูกนำเข้าผ่านทางเรือมาจากฮ่องกง¹ บางส่วนมีการนำเข้าจากประเทศที่สามอื่น ๆ เช่น สิงคโปร์ เป็นต้น² การดำเนินการค้าระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนย่อมเป็นผลดีต่อธุรกิจและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมถึงธุรกิจการแพทย์แผนจีนด้วยเช่นกัน ทำให้ต้นทุนการนำเข้าสินค้ามีราคาถูกลงพร้อมกับบทบาทพ่อค้าคนกลางประเทศที่สามก็ลดน้อยลงตามไปด้วย

การเปิดให้ลงทะเบียนเพื่อขออนุญาตทำการค้าระหว่างรัฐตามพระราชบัญญัติการค้ากับประเทศที่ประกอบการค้าโดยรัฐ พ.ศ. 2518 เป็นวิธีที่ทำให้สามารถค้าขายกับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้โดยตรง รวมถึงประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์อีก 10 ประเทศ ดังนั้นจึงมีหลายธุรกิจมีการปรับตัวเพื่อทำให้สามารถค้าขายกับประเทศจีนได้ถูกต้องตามกฎหมาย ในธุรกิจการแพทย์แผนจีนบางแห่งดำเนินการขออนุญาตทำการค้าระหว่างรัฐเพื่อนำเข้าสินค้าประเภทเครื่องยาจีนและยาจีนสำเร็จรูปโดยตรงจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและไม่ต้องผ่านประเทศที่สามซึ่งช่วยลดต้นทุนในการขนส่ง เห็นได้จากกรณีของเจนกิง เวชพงศายี่นจดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการค้าโดยรัฐ บริษัทเวชศรีสัมพันธ์จำกัด (Hua Lien Medicine Co.,Ltd) ก่อตั้งโดยเจนกิงร่วมกับหุ้นส่วนอีกหกคนในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 เป็นบริษัทประกอบธุรกิจนำเข้าส่งออกและค้าขายยารักษาโรคและป้องกันโรค ยาสมุนไพรไทยและจีน ยาสำเร็จรูปแผนโบราณและแผนปัจจุบัน เครื่องเวชภัณฑ์ เคมีภัณฑ์ และเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการแพทย์ ได้จดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการค้าโดยรัฐในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2518³ เป็นกรณีหนึ่งในหลายธุรกิจการแพทย์แผนจีนที่ได้มีการจดทะเบียนการค้าระหว่างรัฐ อย่างไรก็ตามในพ.ศ. 2519 ได้มีการยกเลิกกฎหมายการค้าระหว่างรัฐในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมทย์ ทำให้การค้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีนสามารถดำเนินการได้อย่างเสรีโดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ

บทสรุป

ระหว่างพ.ศ. 2493-2518 ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองส่งผลกระทบต่อการค้ายาจีนของประเทศไทย การดำเนินนโยบายสนับสนุนสหรัฐอเมริกาที่เป็นมหาอำนาจโลกเสรีของรัฐบาลไทยนำไปสู่การดำเนินนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งการค้ายาจีนในประเทศไทยย่อมได้รับผลกระทบไปด้วย ในช่วงแรกระหว่าง พ.ศ. 2493-2496 ที่รัฐบาลไทยไม่ส่งสินค้ายุทธปัจจัยและสินค้าสำคัญอื่น ๆ ไปยังประเทศจีนจากมติของสหประชาชาติและการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกาเนื่องจากจีนช่วยเหลือเกาหลีเหนือในสงครามเกาหลี รวมถึงช่วงที่สองระหว่าง พ.ศ. 2497-2501 ที่ไทยวางตัวเป็นกลางและฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนภายหลังการประชุมที่เมืองบันดุง

¹ George C. Denny Jr. (1963). *GCD-7 Thailand, January 1963- Communist China Versus the United States*. p. 8.

² วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน. (2533, กรกฎาคม). 15 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีน. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา*. 3(1): 51-74.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *พณ.0301.9.11.2/2 “อนุมัติให้จดทะเบียน คำขอเลขที่ 0001-0010”* (24 มี.ค.-24 เม.ย. 2518).

ในช่วงนี้การค้าขายเงินยังคงดำเนินไปได้ปกติและไม่ได้รับผลกระทบมากนัก อย่างไรก็ตามในช่วงที่สามและสี่ระหว่างพ.ศ. 2502-2513 และ พ.ศ. 2514-2518 ที่มีการบังคับใช้ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ห้ามนำเข้าหรือค้าขายสินค้าที่มีต้นกำเนิดในประเทศจีน ทำให้การค้าขายเงินได้รับผลกระทบ เนื่องจากเครื่องยาสมุนไพรจีนเข้าข่ายการเป็นสินค้าต้องห้ามตามกฎหมายดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ธุรกิจและอุตสาหกรรมการแพทย์แผนจีนที่มีการผลิตและใช้ยาจีนสำเร็จรูปและเครื่องยาจีนเป็นวัตถุดิบยังสามารถดำเนินการปกติ โดยฮ่องกงเข้าและสิงคโปร์มาเป็นพ่อค้าคนกลาง ในช่วงเวลาดังกล่าวมีสินค้าจากประเทศจีนจำนวนมากเข้าประเทศไทยผ่านทางฮ่องกงซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงแหล่งกำเนิดของสินค้า ทำให้สามารถนำเข้าสู่ประเทศไทยได้ถูกกฎหมาย การค้าที่ไม่เปิดเผยนี้เกิดขึ้นตลอดการบังคับใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 การดำรงอยู่ของธุรกิจการแพทย์แผนจีนและอุตสาหกรรมยาจีนทำให้เห็นว่าการค้าระหว่างไทยและจีนยังคงดำเนินต่อไปผ่านทางพ่อค้าชาวไทยหรือเอกชนไทยยังคงดำเนินการค้ากับประเทศจีนทางอ้อม ภายหลังพ.ศ. 2514 ประเทศไทยดำเนินนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์และเปิดประตูการค้ากับจีนอีกครั้งหนึ่งที่เริ่มต้นจากการทูตป้องกันเป็นผลดีต่อการค้าขายเงินในประเทศไทย จนกระทั่งการทูตหน้าม่านในพ.ศ. 2516 นำไปสู่การทดลองนำเข้าและส่งออกสินค้าจากจีนในพ.ศ. 2517 ก่อนประกาศยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 และสถาปนาความสัมพันธ์ไทย-จีนอย่างเป็นทางการในพ.ศ. 2518 การค้าทางตรงระหว่างจีนกับไทยทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจการแพทย์แผนจีนสามารถเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบในราคาถูกลงและบทบาทของประเทศที่สามในการนำเข้ายาจีนก็ลดลงไปด้วย

บรรณานุกรม

เอกสารที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) สร 0201.92/14 “หนังสือพิมพ์จีน” (27 ก.ย. 2476-12 เม.ย. 2494).
_____. (3) สร 0201.7/32 “การส่งสินค้าไปยังชายประเทศจีน” (6 ก.ย. 2493-9 ส.ค. 2500).
_____. (2) สธ 3.1.1/27 “การประชุมคณะกรรมการควบคุมการชายยา ครั้งที่ 5/2507” (2 เม.ย. 2507).
_____. (2) สธ 3.1.1 /22 “การประชุมคณะกรรมการควบคุมการชายยา ครั้งที่ 9/2506” (16 เม.ย. 2506).
_____. (2) สธ 3.1.1/35 “การประชุมคณะกรรมการควบคุมการชายยา ครั้งที่ 17/2507” (17 พฤศจิกายน 2507).
_____. (2) กต 16.2.4/3 “สินค้าของจีนคอมมิวนิสต์” (14 ก.พ. -14 ส.ค. 2499).
_____. พณ.0301.9.11.2/2 “อนุมัติให้จดทะเบียน คำขอเลขที่ 0001-0010” (24 มี.ค.-24 เม.ย. 2518).

บันทึกคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2502, ตุลาคม). บันทึก เรื่อง การห้ามนำสินค้าที่ผลิตหรือมีกำเนิดหรือซึ่งมาจากประเทศจีนคอมมิวนิสต์เข้ามาในราชอาณาจักร เรื่องเสร็จที่ 113/2502.

ราชกิจจานุเบกษา

ประกาศกระทรวงเศรษฐการ เรื่อง ผ่อนผันให้จำหน่ายสินค้าประเภทสมุนไพรและเมล็ดพันธุ์ผักที่ห้ามจำหน่ายตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 53, ราชกิจจานุเบกษา, ฉบับพิเศษ ตอนที่ 61 เล่มที่ 76, วันที่ 10 มิถุนายน 2502, หน้า 1-2.

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53. (2502, 10 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. ฉบับพิเศษ. เล่ม 76 ตอนที่ 61. หน้า 1-2.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53 ลงวันที่ 17 มกราคม 2502 พ.ศ. 2516. (2516, 29 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. ฉบับพิเศษ. เล่ม 90 ตอนที่ 154. หน้า 6-8.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53 ลงวันที่ 17 มกราคม 2502 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2517. (2517, 19 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 91 ตอนที่ 30. หน้า 104-106.

รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2517, 5 เมษายน). ร่างพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายว่าด้วยการห้ามนำเข้าและจำหน่ายการผ่อนผันให้จำหน่ายซึ่งสินค้าที่ผลิตหรือมีกำเนิดในสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. (ครั้งที่ 22/2516-2517 ชุดที่ 2). ใน รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 22/วันที่ 5 เมษายน 2517. หน้า 206-273.

บันทึกข้อมูลรายปีเรื่องการค้าระหว่างประเทศและการเดินเรือของประเทศไทย กรมศุลกากร

Department of Customs, Thailand. (1957). *Annual Statement of The Foreign Trade and Navigation of Thailand, B.E.2493 (1950)*. Bangkok: Statistics Division, Department of Customs.

_____. (1957). *Annual Statement of The Foreign Trade and Navigation of Thailand, B.E.2494 (1951)*. Bangkok: Statistics Division, Department of Customs.

_____, Thailand. (1957). *Annual Statement of The Foreign Trade and Navigation of Thailand, B.E.2495 (1952)*. Bangkok: Statistics Division, Department of Customs.

_____, Thailand. (1957). *Annual Statement of The Foreign Trade and Navigation of Thailand, B.E.2496 (1953)*. Bangkok: Statistics Division, Department of Customs.

หนังสือ

Aandahl, Frederick (Ed.). (1983). *Foreign Relations of the United States, 1951, Korea and China, Volume VII, Part 2*. Washington: United States Government Printing Office.

Culin, Stewart. (1889). *Chinese drug stores in America*.

Denny, George C. Jr. (1973). *GCD-7 Thailand, January 1963- Communist China Versus the United States*. Washington: Institute of Current World Affairs.

Glennon, John P., (Ed.). (1983). *Foreign Relations Of The United States, 1952-1954, Africa and South Asia, Volume XI, Part 2*. Washington: United States Government Printing Office.

Go, Simon. (2003). *The Hong Kong Apothecary: a Visual History of Chinese Medicine Packaging*. New York: Princeton Architectural Press.

Grossman, Nicholas. (2009). *Chronicle of Thailand: Headline News Since 1946*. Bangkok: Bangkok Post.

Landon, Kenneth Perry. (1941). *The Chinese in Thailand*. London and New York: Oxford University Press.

Liu, Haiming. (2005). *The Transnational History Of A Chinese Family: Immigrant Letters, Family Business, and Reverse Migration*. New Jersey: Rutgers University Press.

Schrock, Joann L., Irene Crowe, Marilou Fromme, Dennis E. Gosier, Virginia S. McKenzie, Raymond W. Myers, and Patricia L. Stegeman. (1970). *Minority Groups in Thailand*. Washington D.C.: Department of Army.

Smith, Harvey H., Donald W. Bernier, Frederica M. Bunge, Frances Chadwick Rintz, Rinn-Sup Shinn, Suzanne Teleki. (1968). *Area Handbook for Thailand*. Washington D.C.: U.S. Government Printing Office.

Song, Yuwu. (2006). *Encyclopedia of Chinese-American Relations*. Jefferson: McFarland & Company.
Treasury, Post Office, and Executive Office Appropriations for Fiscal Year 1969. (1969). Washington: U.S. Government Printing Office.

Wong, John. (1984). *The Political Economy of China's Changing Relations with Southeast Asia*. London: Macmillan.

กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2518). *การค้าของสาธารณรัฐประชาชนจีนกับสัมพันธ์ภาพทางการค้ากับประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์.

กรุณา กุศลลาสัย. (2548). *ประวัติศาสตร์การทูตจีน-ไทยยุคใต้ดิน*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

กุลลดา เกษบุญชู มีดี. (2550). *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 50 ปีธนาคารกรุงเทพ.

แคล้ว นรปิติ. (2500). *เยี่ยมปักกิ่ง*. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.

จรัญ เกร็งพงษ์, (บรรณาธิการ). (2525). *ประวัติการแพทย์ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: ศิริราช.

ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานเพลิงศพ พระยามไหสวรรย์ ม.ว.ม. ป.ช. ท.จ. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 9 กรกฎาคม 2518. (2518). กรุงเทพฯ: บพิธ.

อิทธิพร ชำประเสริฐ. (2559). *เรื่องเล่าจากร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง: ความเป็นมา และการให้บริการทางการแพทย์แผนจีนโบราณแห่งหนึ่งในอำเภอดำเนินสะดวก*. ม.ป.ท.

วิทยานิพนธ์

จิภาวี สุวิมลวรรณ. (2559). *อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน: กรณีศึกษากลุ่มผู้นำหอการค้าจีน (พ.ศ. 2488-2540)*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธานี สุขเกษม. (2525). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน : วิเคราะห์แนวโน้มนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อจีน พ.ศ. 2492-2515*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (การระหว่างประเทศและการทูต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทความจากหนังสือ

นวนน้อย ตรีรัตน์. (2549). *เจ้าพ่อหน้าเมา: ผูกขาดที่ไม่ผูกขาด*. ใน *การต่อสู้ของทุนไทย 1 การปรับตัวและพลวัต*. บรรณาธิการ โดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร. กรุงเทพฯ: มติชน.

ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์. (2517). *สาธารณรัฐประชาชนจีนในทัศนะของชาวต่างประเทศ*. ใน *นิทรรศการจีนแดง*. บรรณาธิการ โดย จรัส รจนาวรรณ. หน้า 67-77. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.

สุรพงษ์ ชัยนาม. (2543). ความสัมพันธ์ไทย-จีน: กระแสพัฒนาการ. ใน *ความสัมพันธ์ไทย-จีน เทลิวหลังแลหน้า*, บรรณาธิการ โดย เขียน อีระวิทย์ และ เจียง แยนจง. หน้า 177-197. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความวารสาร

Cain, Frank. (1995). The US-led trade Embargo on China: The origins of CHINCOM, 1947-52. *Journal of Strategic Studies*. 18(4): 33-54.

Liu, Haiming. (1998). The Resilience of Ethnic Culture: Chinese Herbalists in the American Medical Profession. *Journal of Asian American Studies*. 1(2): 173-191.

Kim, Shee Poon. (1981, March). The Politics of Thailand's Trade Relations with the Peoples Republic of China. *Asian Survey*. 21(3): 310-324.

Salmon, Claudine Lombard- and Myra Sidharta. (2007). Traditional Chinese Medicine and Pharmacy in Indonesia - Some Sidelights. *Archipel*. 74: 165-204.

คำอภิปรายของนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติผ่อนผันให้จำหน่ายสินค้าที่ห้ามจำหน่าย ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53 พ.ศ. ในคราวประชุมสภาสร้างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 16. (2502, พฤษภาคม). *รัฐสภาสาร*. 7(9): 51-64.

ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์. (2533, กรกฎาคม). สัมพันธไมตรีไทย-จีน ก่อน พ.ศ. 2518. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษ*. 3(1): 13-22.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน. (2533, กรกฎาคม). 15 ปีแห่งความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีน. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษ*. 3(1): 51-74.

อาสา คำภา. (2563, มกราคม-มิถุนายน). การปรับเปลี่ยนทัศนคติชนชั้นนำไทยต่อ “จีนแดง” หลัง 14 ตุลา 2516 และชัยชนะของ “จีนแดง” ผ่านเรื่องเล่า “ฝ่ายขวา” ก่อน 6 ตุลา 2519. *ฟ้าเดียวกัน*. 18(1): 109-132.

บทความหนังสือพิมพ์

Peking, NCNA, *Radioteletype in English*, Jan. 31, 1959, 1608 GMT-B.

ขายยาจีนได้แต่ห้ามสั่งเข้า. (2502, 16 มีนาคม). *สารเสรี*.

นสพ.ฝรั่งเศสุมนายกรณิศ้าจีน. (2499, 16 มิถุนายน). *สยามนิกร*.

สมุขนไพรโหนสังคมไฮเทคโอกาสธุรกิจของเวซพงค์รุ่นที่ 3. (2538, สิงหาคม). *ผู้จัดการ*, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2562, <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=9570>

รายการวิทยุและโทรทัศน์

วีรชัย กาญจนนัฐิวิโรฒ. (2556. 14 ธันวาคม). เวซพงค์ไอศถ, *Secrets Of Victory*. YouTube. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2563, <https://www.youtube.com/watch?v=5PmmpAwv5kE>